

NURULLAH ATAÇ'IN DİL - EDEBİYAT EĞİTİMİ VE

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNE ELEŞTİREL BAKIŞI

Alev Sınar ÇILGIN*

Özet

Nurullah Ataç, edebiyat ve kültür hakkında çok sağlam değerlere sahiptir ve bu sağlam bilgi üzerinde çeşitli düşünce denemeleri yapmıştır. Seçmiş olduğu deneme türü bu alıştırmalara fırsat vermektedir. Onun yazıları, okuyucuyu -fikirleri paylaşsın paylaşmasın- söyleyecek sözü olan, kültürlü bir yazarı okumaya ve onunla birlikte düşünme çabasına yöneltir. Ataç, hükümleri her zaman tartışmak gerektiğine inanmıştır. Dil ve edebiyatı eğitim meselesi olarak ele alışında da aynı tavır söz konusudur. O, sadece bu meseleler hakkında teorik yazılar yazan biri olarak değil bir öğretmen olarak da aksaklıkları tespit etmiş, bir kısmı uygulanabilir, bir kısmı da ütöpik olarak kalacak bazı teklifler getirmiştir.

Anahtar Sözcükler: Nurullah Ataç, edebiyat, dil, öğretmen, eğitim, eleştiri

Giriş

Eleştiri, deneme ve çevirileri ile Türk edebiyatında adını duyuran ve özellikle edebî eleştirisinin büyük temsilcilerinden biri olan Nurullah Ataç, uzun yıllar öğretmenlik de yapmıştır. 1921'de Nişantaşı Sultanisi'nde mesleğe başlayan Nurullah Ataç orta ve yüksek öğretim kademelerinde hem Fransızca, Türkçe, edebiyat ve sanat tarihi öğretmenlikleri yapmış hem de idarî kadrolarda çalışmıştır.¹ Nurullah Ataç'ın gerek öğretmen, gerekse idareci olarak eğitim camiasındaki hizmeti otuz yıla yakın sürmüştür.

Yıllar boyunca birçok gazete ve dergide hemen her gün eleştiri ve denemeleri yayınlanan Nurullah Ataç'ın yazıları, onun anlık düşüncelerini yansıtır.² Zaman içinde pek çok fikrinin değiştiği görülür. İnsanın ilerleyen zaman içinde düşüncelerinde farklılaşma olmasını son derece tabii ve gerekli bulur. Bunu, insanın gelişmeye açık olması şeklinde değerlendirdiği için kendi düşüncelerine her zaman şüpheyile bakar. Düşüncesi bir öncekini reddederek değişir, gelişir. Sürekli soru sorarak önceki fikirlerini reddederken hüküm vermekten kaçınır. Dogmatizme karşıdır. Kitaplarından birine *Ararken* adını vermesi bile onun düşüncesinin daimî arayış içinde olduğunu göstermektedir. Üslûbu da bir arayış üslûbudur. Nurullah Ataç "Edebiyatımızda özeleştiri yapabilen ender insanlardan birisidir" (Özcan, 1995, 285). Ataç ele aldığı her meselede olduğu gibi, eğitim meselesine de eleştirel bir gözle bakar. Dil, edebiyat

eğitimi ve öğretmenlik mesleği ile ilgili fikirleri de ondaki bu eğilime uygun bir gelişme gösterir.3 Bu yazıda Nurullah Ataç'ın kitaplarında toplanan deneme ve eleştiri yazılarından hareketle dil, edebiyat eğitimi ve öğretmenlik hakkındaki düşünceleri, zamanla bu düşüncelerinde meydana gelen değişmeler ve önerileri üzerinde durulacaktır.

Bütün amacı Türk diline ve Türk düşünce hayatına hizmet etmek olan Nurullah Ataç'ın her duygusuna, düşüncesine edebiyat karışır. Edebiyatın içinde duyan ve düşünen ve aynı zamanda da bizzat eğitim camiası içinde bulunmuş olan Nurullah Ataç'ın eğitimle ilgili yazıları incelendiğinde ilk sırayı dil ve edebiyatın aldığı görülmektedir.

1- Ana Dil Eğitimi

Nurullah Ataç'ın ana dil eğitiminde en çok üzerinde durduğu mesele Türk çocuğunun Türkçeyi doğru ve güzel kullanmasını sağlamaktır. Öğretmenlerin öncelikle çocuğu dili düşünerek kullanmaya alıştırmalarını ister. Her çocuğun kelimeleri kökünü de bilerek kullanması gerektiğini savunur. Çocuğa bu konuda dilbilgisi dersleri yol göstermelidir. Çocuk şüphesiz ki ana dilini dilbilgisi kitaplarından değil hayattan öğrenecektir. Bununla birlikte dilbilgisi dersleri çok önemlidir. Bu derslerin önemi sadece çocuğun doğru konuşup yazabilmesini öğretme görevini üstlenmiş olmasından kaynaklanmaz. Dilbilgisi derslerinin asıl önemi çocuğu ana dili üzerinde düşünmeye alıştırmasıdır. Dilbilgisi dersine bu açıdan bakan Ataç bu dersi diğer derslerden çok daha lüzumlu, faydalı bir "fikir jimnastiği" olarak görür. Onu bu ders ile ilgili en çok rahatsız eden konu, ders kitaplarının yetersizliğidir. 30.12.1938 yılında *Haber* gazetesinde yayımlanan "Gramer" başlıklı yazısında, çocuğa dil şuurunu verebilecek, ana dilinin farkına vardırabilecek dilbilgisi kitapları olmadığından yakınır. Son zamanlarda tertip edilen dilbilgisi kitaplarındaki tasnifleri yanlış bulur. Kelimelerin Türk dilinin özellikleri düşünülerek değil, başka dillerin tasniflerine göre ayrıldığını ifade eder:

"Türk dilinin sarfı diye neşredilen kitaplardan birçoğunun şehir tiyatrosunda oynanılan vodvillerden farkı yoktur; onlar gibi "adapte" edilmişlerdir." 4

Dilbilgisi dersinde öğretmene rehberlik edecek kitaplar da yoktur. Ataç bu ihtiyacı karşılamak için bir heyet kurulmasını ve vakit kaybetmeden yeni dilbilgisi kitaplarının yazılmasını ister. Ancak zamanla bu iyimser yaklaşımın yerini umutsuzluğa bıraktığı görülür. 01.11.1945 tarihinde *Ülkü*'de yayımladığı "Dilimiz Üzerine" başlıklı yazıda bu umutsuzluk hissedilmektedir. Hâlâ eski kelimeler kullanıldığı için okullardaki dilbilgisi derslerinin çocuğa dil şuurunu kazandıramadığından şikâyet eder. Yeni Türk alfabesine geçildiği günden beri Arapça ve Farsça dersleri okullardan kalkmıştır. Okulda bu dilleri görmediği için çocuk ya da genç çevresinden öğrendiği Arapça-Farsça kelimeleri anlamları üzerinde düşünmeden kullanmaktadır. Dil üzerinde düşünmeye alıştırılmayan gençlerin "imtihan"ın "mihnet"ten, "istiklâl"ın "kille"den geldiğini bilmemeleri; "gün be gün", "ayrıyeten" gibi kelimeler kullanarak Türkçe kelime ile yabancı ekleri birleştirdiklerini fark bile edememeleri Ataç'ı üzer. Ataç'ı daha da üzen husus öğretmenlerin de dil üzerinde düşünme alışkanlığına sahip olmamalarıdır. Örnek olarak "fitri yaradılış" diyebilmektedirler. Ataç'ın şikâyet ettiği bu yanlış kullanımlar -yazılı ve görsel basının büyük kısmının kötü örnek olmasının da etkisiyle- maalesef günümüzde daha da yaygınlaşmaktadır. Ataç öğretici konumdaki kişinin dili bilinçsizce kullandığı bir eğitim

sistemi içinde çocuk ve gençlerin dil üzerinde düşünme alışkanlığı kazanamamalarını tabii bulur. Gençlerin yabancı kelimeleri yanlış kullanmaları Ataç'ı bir yandan üzzerken bir yandan da zaman içinde sevindirmeye başlar. Bu kelimelerin yanlış kullanıla kullanıla çürüyüp dilimizden atılacağını umut etmeye başlar. Yabancı kelimeleri kullanmayı beceremediğini fark eden genç sonunda sadece bildiği Türkçe kelimeleri kullanacaktır. Türkçeyi iyi kullananları, gençleri kelimeleri her yanlış kullandıklarında ikaz etmeye çağırır. Dil şuuru kazandırmak için okullarda sadece Arapça-Farsça kelimelerin öğretilmesini isteyenlere de akıntıya kürek çektiklerini söyler. Artık Batı medeniyetine geçilmiş, Arapça ve Farsçadan uzaklaşmıştır. Okullarda bu dilleri öğretmeden ayrı ayrı kelimeleri öğretmek ise hem çocuğun kafasını yoracak, hem de dilin gerçekten öğrenilmesini engelleyecektir. Zira dil tek tek kelimelerle değil, bu kelimeler arasındaki bağlantıyı yakalayarak öğrenilir. Aksi takdirde dil düşüncenin vasıtası olamaz.5 Ataç, dil ile düşünce arasındaki münasebeti çok iyi kavramış bir yazardır. Bu yüzden dilin kullanılmasındaki hataları düşünce ve eğitim bozukluğuna bağlamıştır.

Daima öz Türkçeden yana olan Ataç sadece Arapça-Farsça kelimelerin değil başka dillere ait kelimelerin de Türkçede kullanılmasına karşıdır. Türkçenin en tabii hâli ile çocuklara öğretilip, sevdirmesini ister. Bir gazetede gördüğü çocuklar için yapılan tercümedeki yapmacıklık üzerine "Karalama" başlıklı yazısında şunları söyler:

"Çocuk bunları okuyarak dilini öğrenecek. Dilimizi büsbütün firenkçeye uyduralım, biz de firenkler gibi boyuna adımsız kullanalım, onların bütün deneyimlerini alalım diyorsak, o başka!... Ben böyle bir dileği yersiz buluyorum: Çocuklarımıza kendi konuştuğumuz dili, kendi dilimizin gereklerini öğretmeye çalışalım" (Ataç, 1964, 181-182)

2- Yabancı Dil Öğretimi

Yabancı kelimelere Türkçe içinde yer vermeyen Ataç, yabancı dil öğretimini ise zorunlu görür. Yabancı dil her şeyden önce başka dillerde yazılmış kitapları okuyup anlayabilmek için gerekir. Yabancı dilde yazılmış kitapları okumaktan kaçınarak dil öğrenenleri eleştirir ve 05.06.1935 tarihinde *Yedigün*'de yayımlanan "Dil Bilmek" başlıklı yazıda çocuklara şöyle seslenir:

"Okumayacaksın, bir kitap adamı olmayacaksın aman dil öğrenmeğe kalkma. Çünkü öğrenemezsin; fakat öğrendiğini sanırsın, etrafına sandırırsın ve böylelikle ancak bir kendini beğenmiş, bir züppe olursun"

Çevirmenler belki gençlere başka dillerde yazılmış eserleri tanıtabilmektedirler ama estetik ve biçim kaygısı verememektedirler. Bu yüzden klasikleri asıllarından okumaları, bunun için de yabancı dil öğrenmeleri şarttır. Kültürsüz insan çağını anlamayacağı gibi kendini de bulamayacaktır.

Uzun yıllar Fransızca öğretmenliği yapan Ataç okullarda Fransızca ve Almancanın yerini yavaş yavaş İngilizcenin almasını üzüntüyle karşılar. Amerikanın dünya üzerindeki etkisi sebebiyle İngilizce revaçtadır. Anne babalarının isteği ile İngilizceyi tercih eden öğrencilerin sayısı artmaktadır. *Ulus* gazetesinde 30.09.1948 tarihinde çıkan "Sözden Söze" ve *Günce*'deki "Yabancı Dil" başlıklı yazılarında Türkiye'ye gerçek kültürü Fransızca ve Almanca bilenlerin yaydığını belirten Ataç, İngilizceye duyulan ilgiyi yadırgar. Amerikan hayranlığının Türk

toplumunda maddiyatın önem kazanmasına yol açacağını ifade eder. İş adamlarının maddeciliğine ulaşmak için çocuklara sadece İngilizce öğretilmesini yanlış bulur. Ebeveynlere seslenerek Alman ve Fransızlardan öğrenecek daha çok şey olduğunu söyler. Almanca ve Fransızca öğrenmenin niçin daha önemli olduğunu anlatır.

Yabancı dil çocuğun ufkunu genişlettiği gibi ona dil saygısı da kazandıracaktır. Ancak tamamen yabancı dille öğretim yapan okulların açılması onu düşündürür, endişelendirir. Şüphesiz ki Türkiye'nin yabancı dil bilenlere ihtiyacı vardır. Liselerdeki yabancı dil dersleri bu ihtiyacı karşılamada yetersizdir. Çocukluk yıllarını geçirdikten sonra lisan öğrenenler ise o dili tam anlamıyla kavrayamamakta, içlerine sindirememektedirler. Liseden sonra yurt dışında tahsillerine devam edenler, çocuk yaşta dil öğrenenler gibi bu dillere vâkıf olamamaktadırlar. Bu tespitler günümüz için de geçerlidir. Yabancı dili gerçekten bilen, o dille yazılan sanat eserlerini okuyup anlayabilenlerde dil saygısı oluşacağı gibi, bu şahıslar kendi dillerini geliştirmeye de özenirler. Bu hususlar düşünüldüğünde lisede öğretimin Almanca, Fransızca veya İngilizce ile yapılması yararlıdır. Ancak bu teşebbüsün sakıncaları da vardır. Ataç'ın sakıncalı bulduğu noktalar şunlardır:

1- Bu okullarda ortak değil, farklı yabancı diller çocuklara öğretilecektir. Bu durum yeni neslin ortak bakış açısını yakalamasını engeller.

2-Bu okullar eğitimde ikilik yaratacak, fırsat eşitliğini ortadan kaldıracaktır. Herkes çocuğunu buralarda okutamayacağı için yabancı dille öğretim yapan okullardan yetişenlerle diğer okullardan yetişenler arasında belirgin bir fark olacaktır.

3-Gençlerin sadece Almanca, Fransızca veya İngilizceyi öğrenerek Batı'nın düşünce dünyasını anlaması mümkün değildir.

Üç maddede topladığımız bu sakıncaların ortadan kaldırılması için Ataç'ın bir önerisi vardır. Bu öneri özellikle üçüncü madde ile ilgilidir. Batı dillerinin ve kültürünün kaynağı olan Yunanca ve Latince'nin orta öğretimde okuyan her çocuğa öğretilmesini ister. Osmanlı İmparatorluğu'nun aydın tipi nasıl Arapça ve Farsçayı mutlaka biliyor ve bu bilgisi sayesinde Türkçe konuşurken hata yapmıyorsa, Cumhuriyet döneminin aydınınının da girdiği medeniyete uygun donanımına sahip olması gerektiğine inanır. Bu donanım, Batı kültürünü temelinden öğrenmekle başlayacak, bu temel sayesinde gençler hem ana dillerini hem de herhangi bir yabancı dili doğru ve düzgün, kelimelerin anlamlarını düşünerek kullanabileceklerdir. Ataç'ın hem yabancı dil, hem de aşağıda üzerinde duracağımız edebiyat eğitimi ile ilgili fikirleri hep bu görüş doğrultusundadır. Latince bilmeden öğrenilen bir Avrupa dilinin tam bir dil olmadığını pek çok yazısında ısrarla ifade eder. Gençlere Almanca, Fransızca veya İngilizcenin mantığını ve bu dillerin temsil ettiği milletlerin düşünce sistemini kavratılabilmek, medeniyetin nasıl oluştuğunu sezdirmek şarttır. Yalnız yeni üzerine hiçbir şey kurulmadığı gibi sadece yeni ile yetinen yeniye de tam olarak anlayamaz. Bu yüzden bu dilleri Latince ve Yunanca ile birlikte okutmayı, çocuklara Avrupa düşüncesini kaynaklarından kavratmayı teklif eder. Latince ve Yunancanın âdeta sihirli bir gücü olduğuna inanır:

“Avrupalılar bugünkü kafaya, bugünkü medeniyete, bugünkü düşünceye Yunancayı, Latinceyi öğrenerek ermişler, eğitimlerinin temeli o diller olmuş. Demek büyük bir güç var o dillerde” (“Batı Kafası”) (Ataç, 1968, 99- 100).

Türk toplumu, medeniyet değiştirmiştir. Medeniyet değişikliği beraberinde dil değişikliğini de getirir. Yeni bir medeniyet dairesine girildiğine göre, bu medeniyetin temeli olan Yunanca ve Latince çocukluktan itibaren öğretilmelidir. Türk insanı ancak bu yolla Batılı gibi düşünebilir:

“Bir kişi hangi toplumda yetişmişse, o toplumun çocuğudur, edindiği bilgiler ne olursa olsun, düşüncesi o toplumun ürünüdür. Bizim söylediğimiz ise bu toplumda, şu, bu bireyin birtakım bilgiler edinmesi değil, toplumun değişmesi, eski düşüncesinden ayrılıp Batı dünyasının düşüncesine geçmesidir. Bizde yıllardan beri Fransızca, Almanca, İngilizce ğrenenler yetişti, ilerinde o dilleri iyi bilenler de oldu; toplumu hiç de etkilememiş olduklarını söyleyemeyiz; ancak onların etkisi yüzde kaldı, derinlere işleyemedi. Yunanca ile Latincenin etkisi ise ondan daha ileri gitsin istiyoruz. Bunun için onları ortaokuldan, belki de daha önceden başlayarak çocuklarımızın hepsine öğretmemiz, onları edebiyat öğretiminin temeli olarak almamız gerektir. Bu lkede Fransızca, Almanca, İngilizce ğrenenler bize ancak Batı dünyasının özlemine getirebildiler, bizde dıştan Batılılara benzemek hevesini uyandırdılar. Bgn artık o özlemlerle, o hevesle yetinmiyoruz, dilediğimiz Batı dünyasına benzemek değil, Batı dünyasından olmaktır. Bunun içindir ki ocuklarımızı Batılı ocukların yetiştikleri gibi, Latince ile Yunancayı öğreterek, kafalarını o dillerin eserleriyle yoğurarak yetiştirmemiz gerektir” (“Batıya Doğru”) (Ataç, 1954, 43).

Ataç pek çok yazısında orta ğretimde Yunanca ve Latincenin okutulması teklifini tekrarlar. Ataç, bu teklifi gelecek neslin kendilerini yetiştirenlerden üstün olmasını, onlardan farklı olarak öğrendikleri yabancı dilin temelini, mantığını ve temsil ettiği düşünce dünyasını bilmeleri dileğiyle yapmıştır.

3- EdebiyatEğitimi

Aydın insanı edebiyattan geçmiş kişi olarak tanımlayan Ataç, orta ğretim bu açıdan son derece önemli olduğunu, bu sıralarda okutulan edebiyatın çocuğa kişilik kazandıracadığını belirtir. Edebiyatı ve genel olarak sanatı Ahmet Haşim ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi duyguları eğitme işlevi ile ele alır. Bu işlevin çocuğa kazandıracadığı iki önemli özellik belirler. Bunlar erdem sahibi olmak ve insanı tanımaktır:

“Bir toplumda ahlkn ilerlemesini, düzelmesini istiyor musunuz? O toplumda edebiyat, sanat merakını uyandıрмаęa, geliştirmeğe çalışın. Çocuklara, gençlere şiirler, hikâyeler, romanlar okutturun, onları tiyatrolara, sinemalara gönderin. O hikyelerin, romanların, oyunların insanlarıyla tanışsınlar, onların hayatlarını hayallerinde yaşasınlar, ğrensınler, onların ilerini, böylece gerçekteki insanları da daha iyi anlarlar. Çocuğunuz büyüyünce ne olacaksa olsun, küçükken siz ona edebiyatı sevdirmeye bakın, ilim, bilgi sonradan gelecektir, önce insanlığını kurmak, hayalini işletmek gerekir.” (“Ahlâk”) (Ataç, 1968, 141- 142)

Edebiyat eğitimi konusunda Divan Edebiyatı örneklerinden yararlanıp yararlanmama Ataç'ın uzun süre kafasını meşgul etmiştir. 1940'lı yıllarda yazdığı yazılarda Türk çocuğunun eski edebiyatı öğrenmesini ister ki bu fikrinden bir süre sonra vazgeçecektir.⁶ Ancak bu yıllarda, dilimizi gerçekten öğrenmenin, tadına varıp onunla güzel şekiller kurabilmenin çaresini eski edebiyatı çocuklara okutmakta bulur:

“Şiirimizi, eski şiirimizi kendimiz de okumalı, çocuklarımıza da okutmalyız. Dilimizi gerçekten öğrenmenin, tadına erip onunla güzel şekiller kurmak gücünü edinmemin başka yolu yoktur.”

“... dilimizi sevmek için başka yol yoktur; eski şiirimizi okumazsak, çocuklarımıza okutmazsak Türkçe, kullandığı kelimeler ne olursa olsun, Türkçelikten çıkacak” (“Şiirimiz Üzerine”) (Ataç, 1967, 264)

Ataç, eski şiirlerde Arapça-Farsça kelimelerin bulunmasını bu metinlerin öğrenilmesi açısından zorluk oluşturacağına inanmaz. Kelime öğrenme şiirden hoşlanan bir genç için nihayet birkaç ay içinde sözlükler vasıtasıyla halledilebilecek bir sorundur. Problem kelimelerde değil, “*cinaslar, telmihler, müraatlar*”da, kelimeler arasındaki gizli bağlardadır. Bu gizli bağları kavrayabilmek için şiirleri döne döne, düşünce düşünce okumak gerekir. Gençlerin eski şiirimizi bilmemelerinin sebebi, bu edebiyatın kendilerine öğretilmemiş olmasıdır. Çocuklara sadece yurt bilgisi öğreten, ahlâk hocası eden, büyükleri öven çoğunun Türkçesi bozuk olan manzumeler öğretilmekte, şiir zevki verilmemektedir. Naili'nin, Nedim'in dili ağır olduğu için ders kitaplarına bu şairlere ait mısralar girmemiştir. Saz şairlerinin dilleri çok rahat anlaşıldığı için Karacaoğlan gibi âşıkların şiirlerine yer verilmekte ancak bu şiirlerin çoğu aşktan bahsettiği için onları okutmaktan da kaçınılmaktadır. Oysa roman okuyan, film seyreden genç, aşk duygusuna yabancı değildir. Üstelik Ataç, insanların bu doğal duyguyu gizlemelerini, çocuklarına öğretmek istememelerini gülünç bulur. Ona göre çocuklara edebiyat vasıtasıyla aşk terbiyesi verilmeli, nasılsa uyanacak bu duygunun güzel bir surette gelişmesine yardımcı olunmalıdır. Şiirlerden öğrenecekleri güzel sözler onları etkileyecek, tabiatın verdiği aşk ihtiyacı ile onlarda şiir ve sanat zevki uyanacaktır. 10.10.1942 tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinde “Divan Şiiri” başlığı ile yayımlanan ve yazarın *Söyleşiler* adlı kitabında da yer alan bu fikirleri başka yazılarında da tekrarlar. Bunlardan biri *Son Havadis* gazetesinde 26 Nisan 1953'te yayımlanan “Çocuklara Neden Aşk Şiirleri Okutmazlar?” adlı yazıdır. Bu yazı Ataç'ın *Günce* adlı kitabında da yer almaktadır. Yukarıda vurgulandığı gibi edebiyat eğitimine öncelikle duyguların eğitilmesi olarak bakan Nurullah Ataç, duygu eğitiminde ilk sırayı “güzel” şiirlere verir. Okulun vazifesi çocuktaki doğal duyguları köreltmek değil, onları işlemek, inceltmektir. Çocukları güzel aşk şiirleri ile tanıştırmak, sevgilerini birtakım kaba sözlerle değil, güzel sözlerle bildirmeye teşvik etmek gerekmektedir. Toplumun ruh sağlığı yerinde, mutlu bireyler kazandırabilmek ve insanların özel ilişkilerinin düzeyli, ruh besleyici ve estetik olabilmesi için edebiyatın yardımını bekler. Kaideci eğitim anlayışına karşı çıkan Ataç meseleyi çok boyutlu ve birbiriyle bağlantılı olarak ele alır. Aşk duygusunun estetik tarafını öğretmemenin yanı sıra baskının beraberinde getireceği olumsuzluklara dikkat çeker:

“Çocuklara aşk şiirlerini öğretmediniz mi gerçekten güzel şiir gösteremezsiniz. Bunun içindir ki birtakım yavan lâkırdılardan başka bir şey bellemiyorlar çocuklara. Şiiri sevdiremiyorlar onlara.

Ne olur, çocuk aşk şiirlerini öğrenirse? Aşk sevda düşünür de derslerine çalışmazmış, erkeğe kızlara, kadınlara söz atar, kızsız kendisine söz atılmasından hoşlanırmış. Onlara aşk şiiri öğretmek âşık olmalarına, çapkınlık etmelerine izin vermek olurmuş. Siz izin vermezseniz, aşk sözü etmezseniz onlar kendiliklerinden öğrenmeyecekler, değil mi? Ama oğlunuz büyüyünce, şöyle on sekiz on dokuz yaşını bulunca kızlara bakmazsa bu sefer de korkarsınız, bir eksikliği, bir hastalığı mı var bu çocuğun diye hekime danışırsınız.

Çocukların bir yaşa gelince, aşk düşünceleri tabiatın bir buyruğudur, bunun önüne geçemezsiniz. Öyle ise aşklarını, o duygularını da eğitimden geçirin. Güzel aşk sözlerini öğretin, imrensinler onlara, birbirlerini sevdiklerini söylerken onları kullansınlar, onlara benzer sözler bulmağa çalışsınlar

Ama çocukların tabii isteklerini saklamaları daha doğru bulunuyor. Böylece sinsiliğe, ikiyüzlülüğe yalancılığa sürüklüyorlar onları, sonra da eğitim diyorlar, terbiye diyorlar bunun adına” (Ataç, 1971, 89- 90)

Bu açıdan Vasfi Mahir Kocatürk'ün *Metinlerle Türk Edebiyatı* adlı ders kitabında, Tefik Fikret'in "Balıkçılar" şiirinde yaptığı değişikliği tenkit eder. Vasfi Mahir Kocatürk "*Deniz kadın gibidir: Hiç inanmak olmaz ha!*" mısraındaki kadın kelimesinin yerine çocuk kelimesini koymuştur. Çocuğu aşk duygusundan korumak endişesiyle başkasının sözü değiştirilmiş, yani "*hile-i şer'iye*" yapılmıştır. Ataç, bu değişikliği çocukları yalana alıştırarak bir örnek olarak görür:

"Aşk tehlikeli bir konudur, çocuklara açmağa gelmez. Ama ötekinin berikinin sözlerini, yazılarını değiştirmek, olur. Ne kötülüğü var? Yalana alıştır çocukları. Yalan da biliyoruz, toplumun direği, temel taşıdır..." ("Ders Kitapları") (Ataç, 1972, 281).7 Ataç'ın bu görüşü hem ders kitaplarına giren metinler, hem de çevirilerdeki değişiklikler açısından hâlâ değerini korumaktadır.

Ataç, eski edebiyatta, duygu eğitimini sağlayabilecek pek çok örnek bulur. Bu edebiyattan aslında gençlerin de zevk alabileceklerini göstermek için o tarihte on yedi yaşında olan kızını örnek verir. Ona Şeyh Galib'in "*Ey nihal-i işve bir nevres fidanımsın benim*" diye başlayan şarkısını okutmuş, kızı bu şiiri çok sevmiş, birçok yerini anlamasa da ezberlemiştir. Çünkü şiirdeki sesi duymuştur. Önemli olan, öğretecek olanın gerçekten bu şiirleri sevmesidir. Eğer kendi seviyorsa gence de sevdirebilir. Gençler önce söyleneni anlamadan dinler, şiirden hoşlanır, yavaş yavaş da kelimelerin anlamını öğrenmeye başlarlar. Ataç, gençlere eski şiiri sevdirecek eserlerin olmadığından yakınır. O tarihte okullarda okutulan iki antolojiyi değerlendirir. Bunlardan biri Necmettin Halil Onan, diğeri Fuat Köprülü'ye aittir. Necmettin Halil Onan'ın *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*'nin, gençlere faydalı olacağını ancak yalnız okulda kalmayıp bu kitabın hayatımıza karışması gerektiğini söyler. Bu antolojiyi gençlerin kendi kendilerine okuyup anlayabileceklerini belirtir. Fuat Köprülü'nün antolojisi ise ancak bir öğretmenin açıklamasıyla gencin anlayabileceği bir çalışmadır.

Ataç, çok sevdiği ve büyük zevk aldığı Divan Edebiyatı'nın okutulmasına zamanla karşı çıkmaya başlar. Adeta Divan Edebiyatı'nın yeni nesle öğretilmemesi gerektiği fikrine kendini zorlayarak ulaşır. Kendi içinde ikilik yaşar. Duyguları ile eski edebiyata bağlı iken düşüncesi ile gençlerin bu edebiyattan yarar göremeyeceklerine inanır. Aşağıdaki satırlar Ataç'ın bu konuda yaşadığı ikiliği açıkça göstermektedir:

"Bırakayım artık divanları, ne açıp okuyayım, ne de sözünü edeyim, diyorum, olmuyor bir türlü. Nedir bilmediğim bir şey var içimde, komuyor beni onlardan ayırmağa. Kasidelere, sıra sıra gazellere, murabbalara, muhammeslere daldım mı eski şiirimizi sevmemek, o kitapları büsbütün kapatmak için aklıma gelen, hepsinin doğruluğuna inandığım sebepleri unutuyorum, tutuluyorum onların büyüüne de günümüzden, sanki dünyadan uzaklaşıveriyorum." ("Fuzuli'yi Okurken") (Ataç, 1968, 123)

Ataç, Divan Edebiyatı gibi zamanla Halk Edebiyatının da öğretilmesine sıcak bakmamaya başlar. Halk şiirinin samimi olmadığını, âşıkların şiiri “gönülden koptuğu gibi” söylemediklerini iddia eder. Divan şiirinde olduğu gibi halk şiirinin de kurallar, konular, mazmunlar içinde sıkışıp kaldığını belirtir. Divan Edebiyatı gibi Halk Edebiyatını da “*duruk bir toplumun, yüzyıllar boyunca değişme dileği duymayan babalarından bellediği ile yetinen bir toplumun*” yansıması olarak değerlendirir (Ataç, 1968, 231).

Ataç, Halk Edebiyatı mahsullerinden özellikle masalın çocuğa faydalı olup olmadığı konusunda düşünmüştür. Her fırsatta “gerçekçi sanat”tan yana olduğunu söylemekle birlikte gerçek ve doğruları sezebilmek için hayali işletmek gerektiğini iyi bilir. Bir yazısında Fransız düşünürü Jules Soury’nin “*Bütün masalları çürüttüm, yıktım. Masalsız kaldım... Bana masal verin, masal verin bana, masalsız yaşayamıyorum!*” (“Düşe Çağrı”) (Ataç, 1968, 39- 40) sözleriyle insanı yaşamın monotonluğundan kurtaran hayal dünyası olmadan yaşamının mümkün olmadığını anlatır. Ancak hayal dünyasını besleyen en güçlü edebiyat mahsulü olan masalın çocuğa aktarımı konusunda tereddütleri vardır:

“Masal bize olmayacak şeyler anlatır, bizi bu yeryüzünün zorluklarından, yasalarından, törelerinden uzaklaştırıp, bizlere benzemeyen kişilerin, devlerin, cinlerin, perilerin acununa götürür. Orada her istediğiniz, sizin gönlünüzden geçer geçmez oluverir, dileklerinizi durduracak bir şey yoktur orada; masalın anlattığı kişilere benzemekle kendi benliğinizden çıkmış olmazsınız, sizi sıkı dar çevreyi yıkmış, tam gönlünüzce bir yere varmış olursunuz. Masal dinlemekten hoşlanan çocuk, masal dinlemekten hoşlanan kişi kendini dileğinince bir acunda görür, kendi kendinden sıyrılmış olmaz, tam tersine, büsbütün kendi içine kapanır.” (Ataç, 1967, 320)

Çocuklar için masallar kaleme almanın yanı sıra Fransızcadan Türkçeye masallar da çevirmiş olan Ataç’ın masal yolu ile çocuğa seslendiği bilinmektedir.⁸ Bir yazısında “*Peri masallarından, dev masallarından çocukluğumda bile pek hoşlanmadım. Olmıyacak şeyler, benzerleri görülmeyecek insanlar anlatan hikâyeler arasında beğendiklerim yoktur demiyeyeceğim, ama onlarda da gerçeği aradım*” (Ataç, 1968, 36) diyen Ataç’ın yazdığı veya çevirdiği masallarda dikkat çeken nokta, hayalet, peri, dev gibi masal unsurlarının birer uydurma olduğunu, bunlardan korkmanın anlamsızlığını telkin etmesidir.⁹ Ataç’ın bir yandan masala karşı çıkarken diğer yandan çocuklar için masal yayınlaması bir çelişki gibi görünse de aslında kendi içinde tutarlıdır. Ataç’ın masal konusundaki kaygısının arkasında masalın hurafe hâline getirilmesi yatmaktadır. Masaldaki olağanüstü güce sahip kahramanların birer sembol oldukları çocuğa hissettirilmez ve gerçek hayatta yaşıyorlarmış gibi gösterilirlerse bu noktada masalın tehlikeli olacağı su götürmez bir gerçektir. Hayal dünyasını işleten ve insanı hayata hazırlayan bu önemli çocuk edebiyatı türüne Ataç, dikkatle yaklaşmış ve masala değil masalın hurafe hâline getirilmesine karşı çıkmıştır.

Ataç’ın eski edebiyatımıza düşüncesiyle karşı çıkma sebebi, Batı medeniyetine girmek isteyen bir toplumu, kurtulmak istediği Doğu medeniyetine çekebilecek güçte olmasındandır. O, Doğulu olmaktan şikâyetçidir. Bu görüşünü destekleyen başka gerekçeler de öne sürer. Bunlardan biri, Divan Edebiyatı’nın gençlerde kelimeleri yerinde kullanma kaygısını, doğru ve açık cümleler kurma arzusunu ortadan kaldırmaya başladığını gözlemlemesidir. Okullarda Divan Edebiyatı yerine saz şiirini okutmak isteyenlere de saz şiirinin Divan şiirinin yerini tutamayacağını söyler. Bu yıllarda henüz tam anlamıyla her iki edebiyata da karşı olmadığı için Gevheri, Emrah, Karacaoğlan gibi şairleri çocukların öğrenmesini doğru bulmakla birlikte, bu

edebiyatın yüzyıllar boyu değişmeden devam eden “dar bir sâhâ” olduğunu, üstelik okumamış insanlar tarafından yaratıldığını söylemeden edemez. Türk çocuğunun eski şiirimize, onun ifade kudretine hayran olmak için önce Avrupa edebiyatlarının birinden geçmesi gerektiğini düşünür. Bizim şairlerimizin eserleri ne kadar güzel olursa olsun “bir insan kafası kurmağa”, “kendi kendisi üzerine, dış âlem, iç âlem üzerine düşünür”, “çevresindekileri kavrar bir kişi etmeğe” yetmeyeceğini belirtir (“Bizim Edebiyatımız”) (Ataç, 1964, 33). Ataç eski edebiyata hakim olmak ve onu çok sevmekle birlikte edebiyatı medeniyet açısından gördüğü ve dil meselesi ile birlikte ele aldığı için bir süre sonra bu edebiyatın öğretilmesine tamamen karşı çıkar:

“Kapatmalıyız artık o edebiyatı, büsbütün bırakmalıyız, unutmalıyız, öğretmemeliyiz çocuklarımıza. Onu sevdikçe, Fuzuli, Baki, Naili gibi şairleri okuyup bir tat duydukça, çocuklarımıza da belleteceğiz, sevdireceğiz diye uğraştıkça Doğulu olmaktan silkinemeyeceğiz, kurtulamayacağız. Batı acununa gerçekten karışamayacağız” (“Devrim”)(Ataç, 1968, 179).

Ataç, eski edebiyatın öğretilmesini eski duyguları uyandırdığı, yeni görüşlerin yerleşmesini engellediği için zararlı bile bulur. Önceden de şüpheyle baktığı bu şiirleri, estetik kazandırabilecek, dil duygusu verebilecek mahiyette bulmaz. Bir toplumda ahlâkın bozulmasını önlemek için; edebiyat, sanat merakının uyandırılması ve geliştirilmesi şarttır. Bu merakı uyandırmak için çocukluk ve gençlik yılları iyi değerlendirilmelidir. Öğrenciler şiirler, romanlar, hikâyeler okuyarak; tiyatroya, sinemaya giderek bu eserlerdeki kahramanlarla tanışıp, onların hayatlarını hayallerinde yaşadıkça çevrelerindeki insanları daha yakından tanımaya başlayacaklardır. Kuru bilgilerle değil, edebî eserlerle insanlığı kurmak, hayali işletmek daha önemlidir. Ancak, Ataç bizim edebiyatımızın bu görevi yerine getirmediğini savunur. Bizim edebiyatımızın bu eksikliklerini fark edenler çocuklarını tahsil için yurt dışına göndermektedirler. Ataç asıl önemli olanın ortaöğretim olduğunu vurgular ve liselerde yeni bir düzenleme teklif eder. Bu, yabancı dil öğretiminde yaptığı teklifin benzeridir. Türk Edebiyatı yerine, Batı edebiyatının temeli olan Yunan ve Latin edebiyatlarının okutulmasını önerir:

“Bizde hep kendilerinden öncekilerin söylemiş olduklarını tekrar eden birtakım şairler yetişmiştir, hiçbir şair, hiçbir yazar yeni düşünceler, yeni görüşler getirmemiştir, iç hayatımız naslara bağlı olduğu gibi güzellik hayatımız da naslara bağlanmıştır, düşünce hayatımız da naslara bağlanmıştır. Bizim edebiyatımız insana türlü görüşleri, türlü düşünceleri öğretmez, insanoğlu saygısı aşamaz. Bunun için orta öğretim okullarından bizim edebiyatımızı kaldırıp yerine Yunan, Latin edebiyatını koymak gerektir. Batı acunu aydınını aydın edenler onlardır da onun için” (“Eksiğimiz”), (Ataç, 1954, 21).

Mademki Türkiye yüzünü Batı’ya dönmüştür, o hâlde Batı’yı kaynağından öğrenmek ve Batı’nın düşünce dünyasını anlamak şarttır. Avrupalılar ile Türkler arasında yaptığı mukayese ile bu ihtiyacı okuyucuya da hissettirmeye çalışır. Avrupalı okuduğunu, öğrendiğini daha iyi anlamaktadır. Oysa Türklerden daha akıllı olmadıkları kesindir:

“Çalışmaksa, okumak, öğrenmekse, bizim bilginlerimiz, aydınlarımız da Avrupalılar gibi çalışıyor, okuyor, öğreniyor, dünyada olup bitenleri merak ediyorlar. Ama Avrupalılar okuduklarını, öğrendiklerini bizden daha iyi anlıyorlar, içlerine bizden daha iyi sindiriyorlar. Neden bu? Onlar bizden daha akıllı da onun için mi? Biz neden akıllı değiliz, daha yaratılırken bir ilence mi uğramışız? Bizim de var aklımız elbette, kimimiz Avrupalılardan da akıllı. Ama

işlenmiş bir akıl değil bizimki. Parlak işler çıkarıyor da şöyle düzenli, birbirine uygun işler çıkaramıyor. Bir nesneyi alıp kendini ona bağlayamıyor. Yoruluyor mu? Bıkıyor mu? Nedense çabucak bırakıyor o nesneyi, başka birine geçiyor.” (“Batı Kafası”) (Ataç, 1968, 99)

Hiçbir millet, ötekinden yaradılıştta daha üstün veya aşağı olamayacağına göre, Ataç, bir milleti üstün kılan faktörün eğitim olduğunu ifade eder. Avrupa’da eğitimle işlenmiş akıllar vardır. Eğer bu medeniyete gireceksek onlarla aynı eğitimi almak zorunda olduğumuza inanır. Çocuklara onların dilini belletip, kitaplarını okutturarak, içlerine onlardaki araştırma ve inceleme merakının sindirilmesini, benliklerinin uyandırılmasını, beslenmesini; çocuğun sentez yapabilen, okulun gösterdiği farklı doğrular içinden kendi doğrusunu seçebilen bir şahıs hâline getirilmesini ister. Ataç’ın bu teklifinin kendi içinde bir mantığı var gibi görünse de fikrî plânda gerçekleştirilmesi mümkün değildir ve pek taraftar bulmamıştır. Ancak, yazıları dikkatle okunduğunda ve bir bütün olarak değerlendirildiğinde Ataç’ın, Yunan ve Latin Edebiyatları sayesinde öğrencinin kafasında klasik kavramını oluşturmayı, bu kavram oluştuktan ve meseleleri Batılı gözle, aklın ışığında değerlendirmeyi öğrendikten sonra Türk Edebiyatı’nın idrak edilmesini istediği anlaşılmaktadır:

“Okuduk, ezberledik mi bize bir şey katmıyor onlar. Daha doğrusu, onların bize bir şey katabileceklerini, insanı gerçekten insan edebileceklerini ancak Batı edebiyatıyla uğraştıktan sonra, Batı âleminin şiir, güzellik anlayışını az çok kavradıktan sonra sezebiliyoruz.” (“Fuzuli’yi Okurken”) (Ataç, 1968, 126)

“Bizim için erek, Fuzuli yolu ile, Hâfız yolu ile Shakespeare’e, Goethe’ye ulaşmak değil, Shakespeare, Goethe yolu ile Fuzuli’yi, Hâfız’ı anlamaktır” (“Devrim”) (Ataç, 1968, 183).

Ataç’ın “Shakespeare ve Goethe yolu ile Fuzuli ve Hafız’ı anlamak” yolundaki tezinde bir doğruluk payı vardır. Çünkü insanlar ve kültürler, farklı insan ve kültürlerle karşı karşıya geldiklerinde kendilerinin bilincine varırlar. Bu yol Yahya Kemal’in Türk Edebiyatı’nda yaptığı yeniliği hatırlatmaktadır. O da Fransa’da öğrendiği klasik Batı Edebiyatı sayesinde kendi klasik kültürümüze ulaşmıştır.

Çocuğa Yunan ve Latin edebiyatlarını sevdirmenin ilk yolu Batı dillerinden çevrilen eserleri okutmaktır. Hâl-i hâzırda iyi çeviriler olmasa da zamanla daha iyilerinin yapılacağına inanır, bu eserlerin çocukların ahlâk anlayışını bozacağını söyleyenlere katılmaz:

“Medenî âlemi yaratmış olan eserlerin bize kötülüğü dokunabilir mi? Hani bir zaman “Kim ki bilir Fârisî/ Gider dinin yârisî ” diye acıip bir söz vardı, onu söyleten bayağı düşünüş bugün de Avrupa dillerinden çevrilmiş büyük eserlerin bizim millî ahlâkımızı bozacağını söyletiyor... Dinlemeyin o adamları da okutun o kitapları çocuklarınıza, belki hepsi iyi çevrilmemiştir, zarar yok, yarın daha iyisi çıkar, siz şimdiden okutun onları ki, çocuklarınızın hayali işlesin, gelişsin, başka insanları kavrayabilsin” (“Ahlâk”) (Ataç, 1968, 143).

4- EdebiyatDersinin İşlenişi ile İlgili Tenkit ve Teklifler

Ataç'ın, doğrudan doğruya edebiyat dersinin işlenmesi ile ilgili tenkitleri de vardır. Öncelikle edebiyatçılar hakkında sadece teorik bilgi verilmesini doğru bulmaz. Bir yazara "körü körüne" hayranlık duyurmaya çalışmaktan değil eserlerden örnekler okutarak o yazarın büyük olup olmadığına öğrencilerin bizzat karar vermelerini sağlamaktan yanadır. Öğretmenlerin, okutacakları metinleri dikkatle seçmelerini ister. Zira çocuk, yazarın her düşüncesini mutlak doğru olarak kabul edecektir. Öğreticilik bu yüzden büyük sorumluluk gerektirir ("Abdülhak Hâmid") (Ataç, 1968, 212- 213).

Basmakalıp ifadelerle yazdırılan kompozisyonlar, Ataç'ı çok rahatsız eder. Çocuğun gerçekten gördüğünü, hissettiğini yazmasını, samimi olmasına izin verilmesini ister. Öğretmenler güzel yazmayı öğretmeye çalışmasalar öğrenciler belki de kendiliklerinden yazmayı öğreneceklerdir.

Ataç, okullarda çocuklara şiir ezberletilmemesinden de şikâyetçidir. Ona göre ezberlenmeyen şiir iyice öğrenilmez, insanın dışında kalır, hayatına karışmaz. Oysa liselerde özellikle Divan şiirleri sadece açıklanmakta, gençlerde ezberleme hevesi uyandırılmamaktadır. Öğretmenlerin şiirleri nesre çevirip açıklamalarını Ahmet Haşim gibi doğru bulmayan Ataç, bu metodun çocukta şiir sevgisini öldürdüğünü, şiirden tat almayı engellediğini ifade eder. Ona göre en güzel şiir, kavrasak bile anlamını iyice açıklayamadığımız, müphem şiirlerdir. Okuma kitaplarında ise böyle şiirlere yer verilmez. Öğretmenin "bilgiçlik etmesini" kolaylaştırmak için uzun uzun anlatılmaya elverişli şiirler seçilmekte, buna bir de ezbercilikten kaçınma kaygısıyla öğrenciye şiir ezberletilmemesi eklenmektedir. Oysa şiiri ezberletmek, şiirin biçimini içe sindirtmektir. Bunu yapmayan öğretmen, bir doğruya iyice anlamadan, körü körüne inanmış, kendisine söylenenin tatbik yerini araştırmamış olan kişidir. Asıl onlar ezbercidir. Ataç, hafızasının kuvvetli olmadığını söyleyerek ezberlemekten kaçınanlara çok kızar. Hafızalarının kuvvetsizliği, onu işletmediklerindedir. Şiir ezberleme, alışkanlık işidir. Gençlerin bu alışkanlığa sahip olmamalarında suçlu Divan şiirini sevmeyen yazarlar ve eğitimcilerdir. Onlar sevmezse doğal olarak çocuk da eski şiirin güzelliğini fark edemez. Yahya Kemal'in gazellerini okuyup seven gençlerin, Fuzuli'nin, Baki'nin gazellerini de pek âlâ anlayıp sevebileceklerini düşünür.¹⁰ Bu hususta öğretmenlere şöyle seslenir:

"Anlatmayın, açıklamayın çocuklara yırları, belletin, onlardaki biçim güzelliğini sezmelerine çalışın. Dinleyin okumalarını, sezip sezmediklerini anlarsınız. Anlamıyor musunuz? Kendinize küsün. İyi bir öğretmen, iyi bir yetiştirici değilsiniz demektir" ("Anlatmak") (Ataç, 1972, 772)

5- Öğretmen Yetiştirilmesi ve Öğretmenlik Mesleğiyle İlgili Görüşleri

Ataç, yukarıda sözünü ettiğimiz tüm fikirlerinin, öğretmen yetiştirirken de göz önünde bulundurulmasını ister. Onun bu mesele ile ilgili ilgi çekici başka görüşleri de vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

a) Emrullah Efendi'nin Tûba ağacı nazariyesinin doğruluğuna inanır. Üniversite açmadan önce, görevlerini anlamış, kendilerini aşmaya özenen aydınlar yetiştirip, millette okuma isteği uyandırmak gerektiğine inanır ("Okumak") (Ataç, 1968, 220).

b) Köyü kalkındırmak için köyde yetişen gençleri şehirde, şehirde yetişenleri de köyde öğretmen olarak görevlendirmek gerektiğini söyler. Bu düşüncesi Ziya Gökalp'ın "güzide"ler için çizdiği "Garba Doğru" ve "Şarka Doğru" yolunu ve hars medeniyet sentezini hatırlatmaktadır.

c) Öğretmen okullarındaki eğitimi yetersiz bulur.¹¹ Öğretmen okullarında "bir parça bir şey öğretilerek salıverilmiş" öğretmenlerle köyleri kalkındırmak mümkün olmadığı gibi çocukları bilime yönlendirmek de mümkün değildir. (Ataç, 1961, 35) Öğretmenler, okulda öğrendikleri ile yetinmemeli, hayatlarının sonuna kadar öğrenme arzusu duymalı, kendilerini aşmak istemelidirler. Öğretmenin asıl görevi öğretmek değil, örnek olmaktır. Özellikle kitap okuyarak, dünyadaki gelişmeleri takip ederek öğrenci için model olmalı, okuduklarını çocuklara aktarabilmelidirler. Batı'nın düşünce dünyasını tanıtabilmelidirler. ("Okumak") (Ataç, 1968, 220-221; Ataç, 1961, 29)

ç) Aldığı maaşla zar zor geçinen, hayat mücadelesine dalarak mesleğe başladığı yıllardaki idealistliğini kaybeden öğretmene, kitaba ulaşma ve bilgilerini tazeleme konusunda Millî Eğitim Bakanlığı destek olmalıdır. "Mesleğindeki yenilikleri bildiren", "dünyayı anlatan" kitaplar, tarih, coğrafya kitapları, yerli-yabancı romanlar, hikâyeler ve şiirleri her yıl düzenli olarak öğretmene ulaştırılmalıdır. Bu kitaplar okul kütüphanesine koyulmalıdır. Böylece ülkenin her bölgesindeki okullarda kütüphane kurulmuş olacaktır. Köyde çalışan öğretmen, köylüleri belli günlerde toplayıp, bu kitapları tanıtarak örgün eğitimden yaygın eğitime de geçebilir. Bunun yanında gazete ve dergilerde yayınlanan öğretmenin faydalanabileceği bütün yazılar bakanlık tarafından her yıl bir kitapta toplanıp bütün öğretmenlere yine ücretsiz olarak gönderilmelidir ("Okumak") (Ataç, 1968, 221- 222).

Sonuç Yerine

Nurullah Ataç ile ilgili hükümler genelde onun yazılarının bir bölümü değerlendirilerek verilmiş, buna göre Ataç tercih edilen veya reddedilen bir yazar olmuştur. Oysa onun asıl önemli cephesi edebiyat ve kültür hakkında çok sağlam değerlere sahip olması ve bu sağlam bilgi üzerinde çeşitli düşünce denemeleri yapabilmesidir. Seçmiş olduğu deneme türü bu alıştırmalara fırsat vermektedir. Bu yazılar, okuyucuyu -fikirleri paylaşsın paylaşmasın- söyleyecek sözü olan, kültürlü bir yazarı okumaya ve onunla birlikte düşünme çabasına yöneltir. Ataç'ın edebiyatımızdaki yerini hocası Yahya Kemal şu cümle ile ifade etmiştir: "*Nurullah Ataç tek başına bir yıldızdır, onun âleminde bulunmak bütün şiiri anlamak demektir*" (Enginün, 1991, 184) Ataç, hükümleri her zaman tartışmak gerektiğine inanmıştır. Dil ve edebiyatı eğitim meselesi olarak ele alışında da aynı tavır söz konusudur. O, sadece bu meseleler hakkında teorik yazılar yazan biri olarak değil bir öğretmen olarak da aksaklıkları tespit etmiş, bir kısmı uygulanabilir, bir kısmı da ütöpik olarak kalacak bazı teklifler getirmiştir.

Ataç'ın düşüncelerine, onunla karşıt görüşte olanlar karşı çıkmışlardır. Ataç'ı dönemin modernleşmeye ilişkin tartışmaları içinde anlamak gerekir. Bu tartışmanın taraflarının temel tezlerini anlayabilirsek Ataç'ın konumunu da değerlendirebiliriz.

Ataç yeni neslin eğitiminde Latince ve Grekçeyi şart koşarken kendi görüşleri içinde tutarlıdır. Çünkü Cumhuriyetin modernleşme konusundaki ideallerine bağlıdır. Bunu batılılaşma diye anlarsak Ataç'ın söylemek istediklerini daha kolay kavrarız. Latince ve Grekçe Batı medeniyetinin temel taşlarıdır. Bu iki dili ve kültürü bilmeksizin modernleşmek ve batılılaşmak kolay değildir. Toplumumuzun bugünden bakıldığında hâlâ modernleşme sancıları çekmesi ya da çarpık modernleşmesi Ataç'ı doğruluyor gibidir. Ataç'ın fikirlerine katılmayanlar, önceliği kendi kültürümüze ve dilimize vermişlerdir. Dönemin tartışmalarının geleceği açısından bakıldığında daha sonraki gelişmeler Ataç'ın karşıtlarının tezlerinin de uygulamaya konmasına imkân vermemiştir. Ne yazık ki bugün kendi geçmişini ve kültürünü bilmeyen bir toplumla muhatabız. Ataç'ın Latin ve Yunan kültüründe ısrarcı oluşunda sorun yaratan nokta, eğer eğitim konusundaki bu önerileri yerine getirilirse kendi kimliğimizi ve benliğimizi nasıl koruyacağımızdır. Ataç'ın düşüncelerine katılmayanlar açısından sorun kendi kültür ve dilimize aşırı vurgu yaparsak nasıl modernleşeceğimizdir. Bu tartışma öyle anlaşılıyor ki bir "ya", "ya da" mantığıyla yapılmıştır. Aslında çözüm bu tartışmaların mantığının bizatihi kendisini değiştirmek ve "ya", "ya da" mantığı yerine "hem", "hem" mantığını ikame etmektir.

Ataç'ın Latince ve Grekçe üzerinde ısrarı bir başka açıdan da değerlendirilebilir. Grekçe şehir devleti rejimlerinin dilidir. Başka bir söyleyişle Atina şehir demokrasisinin dilidir. Cumhuriyetin ulus devlet olduğu düşünülürse Ataç'ın Grekçeyi önermesi makul karşılanabilir. Fakat Latince için aynı durum geçerli değildir. Latince, imparatorluk dilidir ve aynı zamanda Hristiyanlığın da dilidir. Divan Edebiyatının malzemesi olan Osmanlıca da bir imparatorluk dili olduğu hâlde Ataç'ın Latinceye tanıdığı imtiyazı Osmanlıcaya tanımaması ilgi çekicidir ve onun çelişkisi gibi görünmektedir.

Kaynakça

Ataç (1962). Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

ATAÇ, Nurullah (1946). **Günlerin Getirdiği**, Kenan Matbaası, İstanbul.

ATAÇ, Nurullah (1954). **Diyelim**, Varlık Yayınevi, İstanbul.

ATAÇ, Nurullah (1957). **Söz Arasında**, Dost Yayınları, Ankara.

ATAÇ, Nurullah (1961). **Prospero ile Caliban**, Varlık Yayınevi, İstanbul.

ATAÇ, Nurullah (1964). **Söyleşiler**, TDK Yayınları, Ankara.

ATAÇ, Nurullah (1967). **Günlerin Getirdiği-Karalama Defteri**, Varlık Yayınevi, İstanbul.

ATAÇ, Nurullah (1968). **Sözden Söze- Ararken**, Varlık Yayınevi, İstanbul.

ATAÇ, Nurullah (1971). **Günce**, Varlık Yayınevi, İstanbul.

ATAÇ, Nurullah (1972). **Günce** (1956- 1957), T.D.K. Yayınları, Ankara.

ATAÇ, Nurullah (1980). **Dergilerde**, TDK Yayınları, Ankara.

ATAÇ, Nurullah (1989). **Okuruma Mektuplar**, Can Yayınları, İstanbul.

Ataç'a Saygı (1959) Varlık Yayınevi, İstanbul.

ENGİNÜN, İnci (1991) **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

ÖZCAN, Hüseyin (1995). "Nurullah Ataç'ın Eleştiri Dünyası", **Türk Dili**, sy. 59.

**LANGUAGE LITERATURE EDUCATION AND TEACHING FROM NURULLAH ATAÇ'S
POINT OF VIEW**

Alev Sınar ÇILGIN*

Abstract

The value judgements of Nurullah Ataç on literature and culture are extremely strong and he, standing on this strong knowledge, has written many essays. His writings orientate any cultured reader – whether agree with or against his ideas – to think about the theme with him. Ataç has defended the idea that the rules had to be discussed anytime and studied on language and literature as an education matter with the same idea. He hasn't only written theoretical essays on the matter but also has determined the defects as a teacher and proposed some solution offers some of which were put into progress while some others were utopic.

Key Words: Nurullah Ataç, literature, language, teacher, education, critic

* Doç. Dr.; Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

1 Bu okullar şunlardır: Vefa Sultanisi, İstanbul Sultanisi, Üsküdar Lisesi, Adana Lisesi, Ankara Orta Muallim Mektebi, Pertevniyal Lisesi, Ankara Atatürk Lisesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yabancı Diller Okulu, Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü. (bkz. Hikmet Dizdaroğlu, "Ataç Üzerine", *Ataç*, T.D.K. Yayınları 201 Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1962) Ataç'ın öğrencileri onun kendileri üzerinde ne kadar etkili olduğundan söz etmişlerdir (bkz. *Ataç'a Saygı*, Varlık Yayınları, Sayı 681, Varlık Büyük Cep Kitapları 117, Ekin Basımevi, İstanbul, 1959)

2 Ataç bibliyografyası için bkz. Sami N. Özerdim, "Nurullah Ataç Bibliyografyası", *Ataç*, T.D.K. Yayınları 201 Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1962.

3 Geniş bilgi için bkz. Sevil Yıldırım Kiraz, *Nurullah Ataç'ın Hayatı, Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001 (Yayımlanmamış doktora tezi).

4 Alıntılarda Ataç'ın kendine has imlâsı korunmuştur.

5 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, İstanbul, Ekim 1989.

6 Nurullah Ataç'ın eski edebiyat hakkındaki düşünceleri için bkz. Murat Koç, *Cumhuriyet Devrinde Eski Şiirimize Bakışlar (Yahya Kemal Beyatlı- Abdülhak Şinasi Hisar- Nurullah Ataç*

- *Ahmet Hamdi Tanpınar*), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 1994, s.44-106 (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

7 Ataç'ın ders kitapları hakkındaki düşünceleri için bkz. "Kıraat Kitapları ve Yenilik", *Milliyet*, 22 Eylül 1931; "Ders Kitapları", *Haber -Akşam Postası*, 8 Kasım 1939.

8 Bu telif ve çeviri masallar için Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yayın organlarından biri olan *Gürbüz Türk Çocuğu* isimli dergiye bakılabilir.

9 Tevfik Fikret de çocuklar için yazdığı *Şermin*'de yer alan "Umacı" başlıklı şiirinde çocuğun gerçek dışı varlıklardan korkmasının anlamsızlığını anlatır.

10 Yahya Kemal, Ataç'ın sevdiği ve saygı duyduğu bir edebiyatçıdır. Her düşüncesinde olduğu gibi onunla ilgili düşüncelerinde de zamanla değişme gözlenir. (bkz. İnci Enginün, "Nurullah Ataç'ın Gözüyle Yahya Kemal", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991, s.173- 184).

11 Ataç'ın köy öğretmenlerinin eğitimini yetersiz bulması Bedri Rahmi Eyuboğlu, Tufan Türkmen, Saadettin Sungur gibi yazarlar tarafından eleştirilmiştir.